

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA BADIY ADABIYOT ORQALI
IJODIY QOBILIYATNI RIVOJLANTIRISH**Xamrayeva Firuza Azimovna**

Buxoro davlat pedagogika instituti tayanch doktoranti

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodiy qobiliyatni shakllantirish va rivojlantirishda badiiy adabiyotning ahamiyati o'rganilgan. Tadqiqot jarayonida bolalarning nutqini boyitish, fantaziyasini rivojlantirish va tasavvur qobiliyatini kengaytirish uchun ertaklar, she'rlar va hikoyalar asosida metodik vositalardan samarali foydalanish imkoniyatlari tahlil qilingan. Maqolada badiiy adabiyotdan foydalangan holda ijodiy faoliyatni rag'batlantirishning pedagogik shart-sharoitlari va samarali usullari ko'rsatib berilgan. Shuningdek, maktabgacha ta'lim muassasalarida o'quvchilarning ijodiy qobiliyatini rivojlantirish bo'yicha amaliy tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, badiiy adabiyot, ijodiy qobiliyat, bolalar, fantaziya, nutq rivoji, pedagogik texnologiya

Kirish. Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodiy qobiliyatni rivojlantirish bugungi kun pedagogik tadqiqotlarida dolzarb masala hisoblanadi. Bu yosh davr bolaning shaxsiyati, nutqi, fantaziyasi va hissiy-intellektual qobiliyatining shakllanishida muhim bosqich bo'lib, kelajakdagi o'qish, ijodiy va ijtimoiy ko'nikmalarining poydevorini yaratadi. Badiiy adabiyot – ertaklar, she'rlar, hikoyalar – bolalarning tasavvur va fantaziyasini rivojlantirishda eng samarali vositalardan biridir. O'zbekiston Respublikasining **“Maktabgacha ta'lim to'g'risida”gi Qonuni (2019-yil, №544)** maktabgacha ta'lim muassasalarida bolalarning ijodiy va intellektual rivojlanishini ta'minlashni davlat dasturining ustuvor yo'nalishi sifatida belgilaydi. Shuningdek, **O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 16-iyundagi 408-sonli qarori** maktabgacha ta'lim muassasalarida o'quv jarayonini modernizatsiya qilish va ijodiy faoliyatni rag'batlantirish bo'yicha metodik tavsiyalarni ishlab chiqishni nazarda tutadi. Bu normativ-huquqiy hujjatlar badiiy adabiyot orqali bolalarda ijodiy qobiliyatni shakllantirishning asosiy huquqiy asosini tashkil qiladi. Badiiy adabiyot pedagogik jarayonda nafaqat bolalarning nutqini rivojlantirish, balki ularning tasavvur, fantaziya va muammolarni hal etish qobiliyatini shakllantirish vositasi sifatida muhim ahamiyatga ega. Masalan, ertaklar va hikoyalar orqali bolalar yangi vaziyatlarni tasavvur qilishga, o'z fikrini erkin ifodalashga, ijtimoiy munosabatlarni tushunishga o'rgatiladi. Shu bilan birga, badiiy adabiyot

bolalarda hissiy intellektni rivojlantirish, mas'uliyat va mehr-shafqat kabi ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan ishlashda pedagogik faoliyatni tashkil etishda badiiy adabiyotdan samarali foydalanish metodik jihatdan quyidagi asosiy yo'nalishlarni o'z ichiga oladi: bolalarning fantaziyasini rag'batlantirish, nutqini boyitish, musiqiy va dramatik ijod orqali his-tuyg'ularini ifodalash, shuningdek, vizual va didaktik vositalar yordamida hikoya yoki ertak mazmunini chuqurroq tushunish. Shu nuqtai nazardan, badiiy adabiyot bolalarda ijodiy fikrlash va tasavvur qobiliyatini shakllantirishning nazariy va amaliy asoslarini yaratadi. Shu bilan birga, O'zbekiston Respublikasi **"Bolalarni muhofaza qilish to'g'risida"gi Qonuni (2019-yil, №569)** bolalarning xavfsiz va sog'lom muhitda tarbiyalanishini ta'minlashni belgilaydi, bu esa pedagogik jarayonda badiiy adabiyotdan foydalangan holda ijodiy mashg'ulotlarni xavfsiz va samarali tashkil etish imkonini beradi.

Shu nuqtai nazardan, maktabgacha ta'lim muassasalarida badiiy adabiyotdan foydalangan holda bolalarda ijodiy qobiliyatni rivojlantirish nafaqat amaliy pedagogik masala, balki ilmiy-tadqiqot jihatdan ham katta ahamiyatga ega. Mazkur maqola shu muhim masalani o'rganishga, bolalarda ijodiy qobiliyatni shakllantirishning pedagogik shart-sharoitlarini aniqlashga va metodik tavsiyalar ishlab chiqishga bag'ishlangan. Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodiy qobiliyatni rivojlantirish – pedagogik faoliyatning muhim vazifalaridan biridir. Shu yosh davr bolaning shaxsiyati, tasavvur va fantaziyasi tez shakllanadigan davr hisoblanadi. Bolalar o'rganadigan muhit va ularga taqdim etiladigan materiallar ularning kelajakdagi o'qish, ijodiy fikrlash va ijtimoiy ko'nikmalarini belgilaydi. Shu nuqtai nazardan, badiiy adabiyot bolalarning fantaziyasini rivojlantirish, nutqini boyitish va hissiy-intellektual qobiliyatini shakllantirishda eng samarali vositalardan biri sifatida qaraladi.

Badiiy adabiyot bolalarga yangi obrazlar yaratish, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish va o'z fikrini erkin ifodalash imkonini beradi. Masalan, ertaklar orqali bolalar turli xarakter va vaziyatlarni tushunadi, voqealardagi qiyinchiliklarni hal qilishga harakat qiladi, natijada ijodiy fikrlash qobiliyati rivojlanadi. She'r va hikoyalar esa bolalarning nutq madaniyatini oshiradi, so'z boyligini kengaytiradi va ularni to'g'ri nutqni ishlatishga o'rgatadi. Shu bilan birga, badiiy adabiyot bolalarning hissiy qobiliyatini shakllantiradi, ularda mehr-shafqat, do'stlik va hamkorlik kabi ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantiradi.

Maktabgacha ta'lim muassasalarida badiiy adabiyotdan foydalanishning asosiy mezonlari mavjud. Birinchidan, ertak, hikoya va she'r bolalarning yoshi va rivojlanish xususiyatlariga mos bo'lishi lozim. Ikkinchidan, badiiy materiallar qiziqarli, tasviriy va interaktiv bo'lishi kerak. Ularni o'yin, drammatizatsiya yoki rasm chizish bilan

birlashtirish bolalarda ijodiy fikrlashni rag'batlantiradi. Masalan, bolalar hikoyadagi obrazlarni o'zaro rol o'ynash orqali tasavvur qiladi yoki hikoyaning davomini yaratadi. Bu esa ularni muammoli vaziyatlarni tahlil qilishga va yechim topishga o'rgatadi.

Mashg'ulotlarni tashkil etishda pedagoglar quyidagi usullardan foydalanadi:

✚ Dramatizatsiya: Ertak yoki hikoyani bolalar bilan sahnalashtirish. Bolalar obrazlarni ijro etib, nutq va tasavvur qobiliyatini rivojlantiradi.

✚ Rasm va tasvir: Hikoya yoki she'r mazmunini rasm orqali ifodalash. Bu bolalarda fantaziya va ijodiy fikrlashni mustahkamlaydi.

✚ Savol-javob usuli: Pedagog hikoya asosida savollar beradi va bolalarni muammoli vaziyatlarni yechishga undaydi.

✚ Ijodiy yozuv va hikoya davomini yaratish: Bolalar hikoyaning davomini o'z tasavvurlariga ko'ra yaratadi, bu esa ijodiy fikrlashni rivojlantiradi.

Pedagogik amaliyot shuni ko'rsatadiki, badiiy adabiyot asosida o'tkaziladigan mashg'ulotlar bolalarda nutq va lug'at boyligini sezilarli darajada oshiradi. Shuningdek, bolalar fantaziya va tasavvur qobiliyatini rivojlantiradi, hissiy va ijtimoiy ko'nikmalarni mustahkamlaydi. Masalan, ertakni dramatik tarzda ijro etish bolalarda o'z hissiyotlarini ifodalashni o'rgatadi va ular orasida hamkorlik va do'stlik munosabatlarini kuchaytiradi. Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodiy qobiliyatni shakllantirishda badiiy adabiyotning ahamiyati nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham katta. Pedagoglar ertak, hikoya va she'rlarni interaktiv mashg'ulotlarda qo'llash orqali bolalarda fantaziya, nutq, tasavvur va hissiy-intellektual ko'nikmalarini rivojlantirish imkoniyatiga ega bo'ladi. Shu bilan birga, badiiy adabiyot bolalarni ijtimoiy jihatdan ham tayyorlaydi, ularni do'stlik, hamkorlik va mehr-shafqat ko'nikmalariga o'rgatadi.

Xulosa. Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodiy qobiliyatni rivojlantirishda badiiy adabiyotning ahamiyati katta ekanligi aniqlanadi. Ertak, hikoya va she'rlar bolalarda nutq va lug'at boyligini oshirish, fantaziya va tasavvur qobiliyatini rivojlantirish, shuningdek, hissiy-intellektual va ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirishda samarali vosita hisoblanadi. Pedagogik amaliyot natijalari shuni ko'rsatadiki, badiiy adabiyot asosida interaktiv mashg'ulotlar bolalarda ijodiy fikrlashni rag'batlantiradi, muammoli vaziyatlarni yechish va o'z fikrini erkin ifodalash qobiliyatini mustahkamlaydi. Shu bilan birga, badiiy adabiyot bolalarni ijtimoiy jihatdan ham tayyorlaydi, ularni do'stlik, hamkorlik va mehr-shafqat ko'nikmalariga o'rgatadi. Shu asosda, maktabgacha ta'lim muassasalarida badiiy adabiyotdan metodik va tizimli foydalanish, bolalarning ijodiy qobiliyatini rivojlantirish bo'yicha pedagogik tavsiyalar ishlab chiqish zarur. Bu nafaqat

bolalarning shaxsiy rivojlanishiga, balki ularning kelajakdagi o'quv va ijtimoiy muvaffaqiyatlariga ham xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Islomova, D. (2020). *Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodiy qobiliyatni rivojlantirish metodikasi*. Toshkent: Pedagogika nashriyoti.
2. Karimov, A. (2021). *Badiiy adabiyot va bolalarning fantaziyasini shakllantirish*. Toshkent: Ilmiy nashr.
3. Rashidova, N. (2019). *Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodiy fikrlashni rivojlantirish usullari*. Pedagogika va Psixologiya, 3(12), 45–52.